

2. Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту). Постанова КМ України від 20 січня 1998 р. №65 // Офіційний вісник України. – 1998. – №3. – С.202-207. – (Нормативний документ).
3. Мамрич С. М. Ступенева підготовка фахівців у навчально-науково-виробничих комплексах (на прикладі радіотехнічних спеціальностей) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / С. М. Мамрич. – К., 2001. – 20 с.
4. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Л. О. Хомич. – К., 1998. – 443 с.
5. Новиков Н. И. Избранные педагогические сочинения / Н. И. Новиков. – М., 1959. – 256 с.
6. Ушинський К. Д. Проект учительської семінарії / К. Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори в двох томах / К. Д. Ушинський. – Т. 2 – К. : Рад. школа, 1983. – С. 31–56.

Анотація

О.Л.Шквир

Проблема ступенчатої підготовки майбутніх учителів початкових класів в отечественной педагогике (конец XVIII – начало XX ст.)

В статті розглядаються результати дослідження проблеми ступенчатої підготовки майбутніх учителів початкових класів в отечественной педагогике (конец XVIII – начало XX ст.).

Ключевые слова: ступенчатая подготовка учителя.

Summary

O.L.Shkvyr

The Problem of Stage Preparation of the Future Primary School Teachers in Domestic Pedagogics (End of the XVIII – Beginning of the XX Century)

The results of research of the problem of stage preparation of the future primary school teachers in domestic pedagogics (end of the XVIII – beginning of the XX century) have been elucidated in the article.

Key words: stage preparation of a teacher.

Дата надходження статті: „27” лютого 2012 р.

УДК 371.233+372.48(045)

І.М.ШОРОБУРА,

*доктор педагогічних наук, професор
(м.Хмельницький)*

Туристсько-краєзнавча робота у сучасній школі: виклики сьогодення

У статті розглянуто особливості туристсько-краєзнавчої роботи, умов організації та її види у сучасній школі.

Ключові слова: туризм, туристсько-краєзнавча робота, екскурсія, прогулянка, експедиція, естафета, сучасна школа.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Соціально-політичні, економічні, екологічні зміни в житті нашої країни, що інтенсивно реформується, впливають на підростаюче покоління. У одних спостерігається ріст прагматизму, підприємництва, ранньої соціальної зрілості, а в інших – зростає замкненість, нерішучість. Тому залучення старшокласників до цікавого, корисного і творчого життя засобами туристсько-краєзнавчої роботи й освіти є соціально необхідною компенсаторно-нормалізуючою функцією, яка спрямована на розвиток відповідно вимог часу гармонійно розвинутої творчої особистості. Різноманітні форми роботи забезпечують комплексний характер туристсько-краєзнавчої роботи у навчанні, вихованні й оздоровленні учнів, в ній закладені широкі можливості для творчої самодіяльності – спортивної, наукової, художньої, технічної, соціальної та педагогічної [1].

Аналіз досліджень і публікацій... Питання туристсько-краєзнавчої роботи досліджували М.Алексієвець, Т.Міщенко, Ю.Попович, В.Серебряй, С.Танана, О.Тімець; ролі туризму і краєзнавства для всебічного розвитку особистості були присвячені роботи Т.Вайди, С.Захарова, М.Костриця, В.Обозного; готовність до туристсько-краєзнавчої роботи розглядали А.Конох, Г.Лисичарова, Б.Мицкан, Є.Рут та ін.

Формулювання цілей статті... **Мета дослідження** – проаналізувати особливості туристсько-краєзнавчої роботи у сучасній школі.

Виклад основного матеріалу... Серед різноманітних форм виховної діяльності педагогічного колективу школи, які сприяють формуванню загальнолюдських цінностей у підростаючого покоління, особливе місце належить туристсько-краєзнавчій роботі. Вона передбачає не лише фізичний розвиток особистості, але і пізнання рідного краю, вивчення його історії, звичаїв і обрядів, народних ремесел і традицій. Туристсько-краєзнавча робота має базуватися на історично обумовлених народом виховних

впливах на особистість: суспільних та родинних цінностях, поглядах, переконаннях, традиціях, державних навчально-виховних осередках, дитячих і юнацьких об'єднаннях та інших формах соціального життя. Так, ціннісні орієнтації – це „вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтована на певний аспект соціальних цінностей. Виховання людини можна розглядати як управління становленням або зміною її ціннісних орієнтацій” [2, с.357].

Ефективним педагогічним впливом на старшокласника є формування його особистості через туристсько-краєзнавчу роботу, тому, що завдяки їй є значний потенціал в реалізації морального, трудового, розумового, естетичного та фізичного виховання. Під час походів старшокласник набуває певний життєвий досвід, терпляче переборює незручності, вивчає культуру і традиції інших людей, їх світогляд [8]. Цікавими є переконливі бесіди з людьми, дискусії і диспути після подорожей.

М.Костриця, В.Обозний наголошують, що краєзнавство не існує без туризму, а туризм – без краєзнавства, адже тільки туризм надає краєзнавству дійового, творчого, суспільного характеру [5, с.11-12]. Краєзнавство у поєднанні з туризмом – це організована під керівництвом учителя багатогранна навчально-освітня, пошуково-дослідницька та суспільно корисна діяльність школярів у процесі комплексного вивчення рідного краю. Туристсько-краєзнавча робота „органічно ввійшла у навчально-виховний процес сучасної школи. Вона виконує три основні функції: виховно-розвивальну, освітньо-пізнавальну й оздоровчо-спортивну. Кожний функціональний компонент несе в собі конкретні педагогічні цілі” [3, с.231].

У процесі вивчення різних дисциплін шкільної програми в учнів розвивається інтерес до своїх родинних та національних витоків, формується прагнення продовжувати традиції свого народу. Старшокласники поступово усвідомлюють сутність процесів у природі та між людьми, принципи співіснування, історичні зв'язки. Саме ця діяльність є основою виховання любові до батьківського роду, рідної природи, материнської мови й пісні, допомагає уникнути історичного безпам'ятства й бездуховності.

Реалізація навчально-виховного потенціалу туристсько-краєзнавчої діяльності залежить й від дотримання основних вимог її організації: туристсько-краєзнавча робота має відповідати наміченим дидактичним і виховним цілям; вона має бути організована на основі моральних принципів; мати чітко визначений обсяг, зміст, терміни, час і місце проведення; відрізнятися колективним характером.

Школа зацікавлена і сприяє розвитку туристсько-краєзнавчої роботи, яка вирішує освітні завдання школи: засвоєння знань у процесі використання краєзнавчого матеріалу, розкриття здібностей та інтересів вихованців у процесі неформального спілкування, формування класного колективу, розвиток у підлітків загальнолюдських цінностей, задоволення потреб школярів у самореалізації, оздоровлення їх тощо. Вона є ефективною формою тренінгу особистісного росту. Подолання природних труднощів походів, прогулянок, екскурсій сприяє формуванню у підлітків об'єктивної самооцінки особистості, усвідомленому росту власного духовного потенціалу, віри у свої сили.

Туристсько-краєзнавча робота може стати одним із важливих чинників формування творчої особистості і сприяти розв'язанню таких завдань: усвідомлення особистістю провідного значення гуманістичних мотивів і цілей у її розвитку та життєдіяльності, відкриття сенсу творчого життя на основі пізнання і передачі знань про рідну землю і життя на ній, необхідності його покращання; формування стійких якостей характеру на основі розвитку допитливості, ініціативності, цілеспрямованості, дисциплінованості, наполегливості, самостійності, працелюбства, бережливості тощо, якими визначається поведінка і діяльність особистості по відношенню до довкілля, своєї праці і праці людей свого краю; розвитку рефлексивних психічних можливостей особистості, що виявляються у самопізнанні, саморегуляції, самовдосконаленні, самореалізації; дотримання наступності у пошуковій і творчій діяльності, удосконаленні своїх навичок і вмінь, які стимулюють бажання відшукувати нові знання і використовувати їх для організації суспільно корисної роботи і свого дозвілля; врахування психофізіологічного стану особистості.

В основу шкільної краєзнавчої роботи повинні бути покладені наступні принципи: духовно-культурної спрямованості, який передбачає діяльність краєзнавців відповідно до завдань відродження духовності і національної свідомості, формування високої громадськості; науковості, що обумовлено глибоким вивченням науково-методичної літератури, консультування тощо; комплексності і систематичності, плановості і наступності, який передбачає розгортання краєзнавчо-туристської роботи на основі продуманої програми досліджень, складеної на певні відрізки часу. Наступність у краєзнавчій роботі досягається встановленням зв'язку між різновіковими групами або об'єднаннями школярів і дорослих. Важливим є використання зв'язку краєзнавчо-народознавчої роботи з навчально-виховними завданнями школи, які полягають у реалізації краєзнавчо-народознавчого принципу у навчанні і вихованні школярів; оптимального поєднання краєзнавчо-туристичної роботи із суспільно-корисною діяльністю, яке досягається на основі тісних контактів туристсько-краєзнавчих об'єднань із місцевими організаціями, науковими установами та іншими організаціями; поєднання дитячого самоуправління з педагогічним керівником, краєзнавчо-народознавчою роботою і туризмом.

Самодіяльність учасників краєзнавчої роботи полягає у самостійному вирішенні учнями під керівництвом педагогів всіх організаційних питань проведення пошукової роботи і оформлення матеріальних результатів досліджень; популяризації краєзнавчо-народознавчої діяльності і туризму, який полягає у тому, що результати краєзнавчо-народознавчої роботи обов'язково повинні бути відповідним чином оформлені та представлені для широкої громадськості.

Шкільне краєзнавство передбачає безпосередню участь у пошуково-дослідницькій діяльності як учнів, так і самого вчителя. Підготовка вчителя до краєзнавчої роботи включає теоретичну і методичну підготовку. Теоретична підготовка складається з вивчення матеріальних, письмових і усних джерел. Методична підготовка передбачає оволодіння вчителем дослідними методами.

В умовах туристичного походу керівник групи та його заступник весь час знаходяться серед дітей і їх дії, слова, вчинки чинять певний вплив на підлітків. Керівник групи, який користується авторитетом серед учнів, на їх погляд завжди знає вихід із будь-якої складної ситуації, не зважаючи на його туристичний досвід [3, с.252-253]. Виховний аспект туристсько-краєзнавчої роботи залежить від сформованості професійної культури педагога. Ми погоджуємося з думкою відомого американського соціолога Д.Белла, що „провідною нацією буде та, котра створить найбільш ефективну систему шкіл і коледжів, щоб максимально розвинути потенціал своїх молодих співвітчизників” [7, с.7].

Кінцевою метою і результатом такої роботи є не тільки високий рівень сформованості культури учнів, а й їх практична та психологічна готовність до впровадження таких взаємовідносин у школі та повсякденному житті.

Основні завдання виховної роботи туристсько-краєзнавчої роботи передбачають: виховання в учнів духовної та психологічної готовності щодо удосконалення необхідних моральних якостей, свідомого ставлення до виконання своїх обов'язків; створення максимально сприятливих умов для розвитку особистості, реалізації сил і потреб учня, духовного збагачення та оволодіння ним нормами етики, навичками культури поведінки та спілкування [4].

Туристсько-краєзнавча робота органічно увійшла в навчально-виховний процес сучасної школи. Вона виконує низку функцій: виховну, розвиваючу, освітню, пізнавальну, оздоровчу, спортивну. Так, розвиваюча сприяє вихованню стійкості, уміння переносити труднощі і незгоди, виховання сміливості, рішучості, сили волі; товариськості, інтересу до людей, поваги до них; любові до волі, прагнення до незалежності, до самостійності. Пізнавальна функція туристсько-краєзнавчої роботи реалізується в процесі опанування учнями природного і соціального середовища. Різновиди маршрутів та районів подорожей сприяють задоволенню таких потреб підлітків, як новизна в пізнанні. Безпосереднє сприйняття навколишнього середовища в процесі туристсько-краєзнавчої роботи доповнює і систематизує знання учнів, отримані на заняттях з географії, ботаніки, зоології, дозволяє самим учням встановлювати міжпредметні зв'язки. Спостереження різних явищ природи, доповнені поясненнями педагога-керівника, сприяють з'ясуванню деяких законів фізики, хімії, біології, викликають інтерес до астрономії.

Основними формами туристсько-краєзнавчої роботи з учнями є прогулянки, екскурсії, подорожі та походи, естафети, зльоти, експедиції. Прогулянка – найпростіша форма туристсько-краєзнавчої роботи. Прогулянки найчастіше проводять з учнями молодших класів [6]. Екскурсія – форма туристсько-краєзнавчої роботи, перед якою ставиться мета закріпити знання, здобуті на уроках. Особливе місце вони займають у шкільних програмах з географії [6]. Екскурсії охоплюють учнів усіх класів, їх проводять протягом навчального року. Подорожі та походи є тривалішою за часом і складнішою формою туристсько-краєзнавчої роботи порівняно з прогулянками та екскурсіями. Естафета – це така форма туризму, яка передбачає вивчення певного району, області, краю чи всієї країни не однією групою, а кількома, які на певних відрізках маршруту змінюють одна одну [6]. Експедиції – найскладніша форма туристсько-краєзнавчої роботи, що передбачає проведення певних наукових досліджень. Добре спланована шкільна краєзнавча експедиція сприяє активному здобуванню нових, а також поглибленню вже набутих знань і застосуванню їх у практичній діяльності [6].

Педагогу необхідно дотримуватися демократичного стилю спілкування, при якому педагог є центром колективу групи, його душею. Відносини членів туристської групи у такому випадку базуються на взаєморозумінні, довірі, взаємовідповідальності через єдність групової мети – учні і педагог несуть однакову відповідальність за успішну організацію, проведення та закінчення туристського походу (спільне проживання в однакових умовах (у наметах), однакове харчування, сумісне проходження маршруту, подолання труднощів походу).

Висновки та перспективи... Туристсько-краєзнавча робота має велике значення для освітньо-пізнавальної роботи загальноосвітніх шкіл. Вона дає змогу конкретизувати, доповнити і систематизувати знання учнів, отримані в школі, знаходити щось нове у природному та соціальному середовищі. Тому сьогодні необхідна розробка системи проведення туристсько-краєзнавчої роботи в школі, яка б відповідала сучасним вимогам і задовольняла б потреби як педагогів, так і учнів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Биржаков М. Б. Введение в туризм / М. Б. Биржаков. – СПб. : Издательский торговый дом „Тера”, 1999. – 192 с.
2. Гнатюк В. М. Управління системою виховання учнів у позакласній роботі загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / В. М. Гнатюк. – К., 2000. – 16 с.
3. Гончаренко С. У. Проблеми індивідуалізації процесу навчання / С. У. Гончаренко, В. М. Володько // Педагогіка і психологія. – № 1 (6). – К., 1995. – С. 63–71.
4. Кондрацька Л. А. Теорія і технологія культурологічної підготовки майбутніх учителів художньо-естетичних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Л. А. Кондрацька. – Тернопіль, 2004. – 40 с.
5. Коссак Г. М. Формування особистісного досвіду старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 „Теорія і методика виховання” / Г. М. Коссак. – Тернопіль, 2005. – 20 с.
6. Крачило М. П. Краєзнавство та туризм : навч. посіб. / М. П. Крачило. – К. : Вища школа, 1994. – 134 с.
7. Лопатинська В. В. Формування гуманістичних цінностей підлітків у позашкільних навчальних закладах туристсько-краєзнавчого профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 „Теорія і методика виховання” / В. В. Лопатинська. – К., 2007. – 20 с.
8. Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.05 „Соціальна педагогіка” / Ю. Й. Поліщук. – Луганськ, 2006. – 42 с.

Анотація
И.М.Шоробура

Туристско-краеведческая работа в современной школе: вызовы настоящего

В статье рассмотрены особенности туристско-краеведческой работы, условия организации и ее виды в современной школе.

Ключевые слова: туризм, туристско-краеведческая работа, экскурсия, прогулка, экспедиция, эстафета, современная школа.

Summary
I.M.Shorobura

Tourist and Local History Work in the Modern School: Challenges of the Present

Peculiarities of tourist and local history work, conditions of organization and its kind in the modern school are studied in the article.

Keywords: tourism, tourist and local history work, tour, trip, expedition, relay race, modern school.

Дата надходження статті: „26” січня 2012 р.

УДК 37.035:159.922.63(045)

JUSZCZAK KRZYSZTOF,
doktor nauk humanistycznych
(Ślupsk, Polska)

Przygotowanie do starości jako zadanie jednostek i zbiorowości

Demograficzne zjawisko starzenia się społeczeństwa polskiego, obok wyraźnego wzrostu zainteresowania okresem starości zarówno w aspekcie jednostkowym, jak i z punktu widzenia społecznego, wiąże się z koniecznością intensyfikacji działań służących przygotowaniu do starości. Długotrwałe zaniedbania w edukacji na rzecz starości powodują utrwalenie negatywnych zachowań u osób w podeszłym wieku. Stąd, należy szukać dróg prowadzących do zmiany własnej (obecnej lub przyszłej) przestrzeni życiowej na lepszą, dróg prowadzących do starości w swej istocie pożądaną.

Celem niniejszej jest ukazanie przygotowania do starości jako istotnego zadania jednostek i zbiorowości. Ponadto, autor ma nadzieję, iż przedstawione w opracowaniu treści staną się przyczynkiem do przemyśleń odnośnie gotowości do kształtowania przez Polki i Polaków własnej przyszłości, a przede wszystkim gotowości do przejścia odpowiedzialności za siebie w okresie starości.

Słowa kluczowe: starość, gerontologia, geragogika.

Starzenie się społeczeństw jest jednym z charakterystycznych zjawisk współczesnego świata. Z danych szacunkowych wynika, że w 2020 roku ogólna liczba ludzi starych osiągnie 1 miliard, w tym w krajach najbogatszych przekroczy 700 milionów, co stanowić będzie około 30% całej populacji. Podobna tendencja zarysowuje się w Polsce. Według aktualnej prognozy demograficznej w 2020 roku około 24% Polaków będzie